

TIDEVARVET

den 20 September 1930 innehåller:

Den hotade demokratin
Ledande artikel

Värner Rydén
av Elisabeth Tamm

Varför vägra Sveriges kvinnor
att föda barn?
av Dr. Ada Nilsson

Nansen, armeniernas hjälpare
av Internationella Fredsbyråns artikelserie
av lektor Elisabeth Curén

En mördare
av Elsa Björkman-Goldschmidt

Kvinnan - Teaterledaren
I. Böhm v. Horn av J. F.

Vad har hänt?

Några små historier, lagom märkliga och uppsäckande! I Västervik har skolstrejk utbrutit, riktad mot en lärare, som föräldrarna vilja ha avlägsnad. Det intressantaste är borgmästarens uttalande före strejken, att han är beredd på att begära extra polispersonal för handdräckning och med all kraft slå ned föräldrarnas angrepp på samhället; och att om myndigheterna avstängde läraren från tjänstgöring skulle de själva begå lagbrott. Det har t. o. m. ifrågasatts att väcka åtal mot de strejkande.

Lagbrottet är förstås sant och det är ju alltid synd om en lärare som blir så utpekad. Föräldrarna kunna säkert också överdriva. Men polishanddräckning i en skolvärd blir ändå för varje gång en påminnelse om det otympliga i ett system, där en härd och kall stat skall bestämma över föräldrarnas barns uppfostrans detaljer.

Vi erinra om förslaget till den fria skolpenningen, använd var och när föräldrar och barn finna det för utbildningen lämpligast. Att det nuvarande systemet trots polisskyddet inte är alldeles osvikligt som uppfostrare visas kanske av de fyra unga studenternas tilltag häromdagen i Uppsala att röva telegrammen från en bröllopsfest och själva skicka olämpliga svarstelegram. Det verkar inte riktigt uppfostrat.

GENÈVE

Martyrerna

Förbunds församlingens generaldebatt har gått av stapeln i Geneve och kastat sitt blixtnljus över raden av frågor, som nu försvinna in i de särskilda kommissionerna för vidare grundlig behandling. Församlingens öppnande har beskrivits som ett glans- och glädjelöst akt, där tveksamhet och stillastående voro de mest framträdande beståndsdelarna. Men tar man upp frågorna en efter en, kan man inte neka till att ett och annat tufftjätt tagits framåt under det gångna året.

Den första frågan i ordningen som redan före öppnandet av förbunds församlingen behandlats av en privat europeisk konferens, var Briands förslag till ett europeiskt statsförbund. Det må erinras om, med vilken själviro och tvekan Briand framförde sin plan i församlingen i fjol. I år kan han redogöra för innehållet i 26 europeiska regeringars svar på hans klart formulerade fråga, om

de vilja medverka till Paneuropas bildande. Om också det gångna årets händelser — flerkonferensens misslyckande, den fransk-italienska spänningens tillväxt och nu senast den häpnadsäckande och för samförståndstanken föga uppmantrande utgången av riksdagsvalen i Tyskland — tala sitt tydliga språk om inom-europeiska mötesättningar, har i alla fall det paneuropeiska förslaget redan blivit ett förtroget begrepp, som kan diskuteras sakligt utan hän.

Den största händelsen under debatten var efter referaten att döma det engelske utrikesministerns inr. Hendersons uppmärksammade tal. Sedan han understrukit Englands förut uttalade åsikt ifråga om Briands förslag, att organisationen Europas förenade stater framförallt måste underordnas N. F. övergick han till avrustningsfrågan med följande krav: Den allmänna nedrustningskonferensens sammankallan-

de nästa år; allmän överenskomelse om avrustning som oavslutligt villkor för att England överhuvudtaget vidare skall under-teckna något fördrag, var sig det gäller utvidgade sanktioner eller Kellloggspaktens inarbetade förbundspakten. Mr Henderson verkade i fjol, skriver The New Leader, när han efterträdde Mr. Chamberlain i församlingen, som en fläkt av nytt liv i den steinalda massan. Efter allt att döma har han haft samma inflytande i år. Frankfurter Zeitung framhåller, att han visserligen genom sin förklaring lagt en vägordning press på avrustningens motståndare, men att den å andra sidan kan betyda hela folkförbundsmaskineriets utstämmande också på de områden, där det hittills gjort några framsteg.

Hendersons uttalande mottogs emellertid med stark bifall. De handelspolitiska problemen togos

Forts. å sid. 2

Man kunde tycka, att den amerikanska rättvisan skulle ha låtit sig en liten lilla, när ungefär ett år sedan Zacco och Zanetti blivit avstättade — den verkliga förfävarn av åtminstone ett av de brott för vilka de anklagats och dömts, blev upptäckt.

Men det hjälper inte med så litet. Sedan Zacco och Zanetti försvunnit, uppstod genast två nya namn, som finga bli härse inför världen av orästativ dömdas martyrskap. Mooney och Billings. De levde i Kalifornien. Liksom Zacco och Zanetti voro de anarkister. De anklagades för bombkastning med flera människors död som följd, vid en stor militärparad i San Francisco 1916. Dömdes och sattes i fängelse, där de ännu äro kvar. Och där de efter 14 år fått veta, att de skola förbli till sin död.

"Det amerikanska rättvisans över-träffar varje annat i världen ifråga om säkerhetsåtgärder till anklagades skydd." Så kom mistanken upp — och som det visade sig på goda grunder — att hela domen vilade på falska vittnesmål. Återigen tas fotografierna fram, som visa Mooney på ett tåg med en klocka i bakgrunden, två minuter innan bomben kastades, så långt från platsen, att han aldrig skulle ha hunnit dit. Samma rör börja ljuda, som ljöde omkring Zacco och Zanetti: Rädda de oskyldigt dömda, rädda Mooney och Billings.

Förnyade undersökningar visade, att mened efter mened begäts, för att få de båda männen dömda. De som intresserade sig för deras öde, voro övertygade om att de skulle bli frikända på denna undersökning. Men vad hände? I sommar har Kaliforniens högsta domstol sagt sitt ord. Mooney och Billings äro skyldiga — livstids straffarbete. Hur var detta möjligt? Domstolen har förbistret de omfattande detaljer, som gjordes, att också det sista följande vittnesmålet i saken blev världsligt. Den har klarat sig fast vid en falkvittande emigrants utsago, för att få en ursäkt för sin önskan att döma de två anarkisterna.

Det är inte säkert, att minnen i domstolen menat att vara oförträngiga. De välbärgade, hederliga människor som talat med dess röst, ville nog inte medvetat ta på sig att orästativ dödeliga två medlemmarnas liv. Men de kunna inte med sina hjärnor omfatta tanken, att Mooney och Billings skulle vara oskyldiga. Anarkist! Hela ordet genjuder en illdåd, tycker domstolen. Det är bäst på skydds-ösa, tänker den: "Ty äro de Mooney och Billings inte själva äro skyldiga, är det så gott som säkert att de veta och allid vet, vem som tillverkade och kastade bomben, och ändå ha de aldrig med ett ord velat röja detta." De måste sålunda vara oförberättliga kanaler, som i varje fall förtjänat ett ordentligt straff.

Det voro mycket begärt av dessa domare, som uppfostrats i fördömar, som fått sin utbildning bemärgad med fördömar och sedan levat vidare på samma kost, att de skulle kunna Mätra sig själva och genomskåda allt de döma fördomsfullt. De ha handlat på samma sätt, som hundratals människor handla, inte bara i San Francisco, Massachusetts och New York, när prostituerade kvinnor dömas av kärleksmän i mansstaten, juden av germaner, negern av vita. Föraktliga varelsor bland oförtvliga, de äro med säkerhet brottliga, varom icke kunna de snarast bli det, och ett straff skall göra dem gott, både före och efter.

Tycker inte den amerikanska rättvisan det är genant att upprepa samma sorgespel, som trots världens protester gick av stapeln för tre år sedan — med nya hjältar i huvudrollen? Säkert inte. Men hjältarna? Martyrerna själva? De komma alltid att leva. För att kring sina bespottade namn samla världens längtan efter rättvisa och sättnad. Gnistan till modiga dåd.

Causa.

Varför vägra Sveriges kvinnor att föda barn?

Av Ada Nilsson

De sjunkande födelsesiffrorna ha åter dragits fram i ljuset. Vid svenska läkarföreningens årsmöte höll dess ordförande, prof. Bovin ett föredrag om »Läkarna och vårt lands sjunkande nativitet». Ehuru de där framförda synpunkterna väl hade travat en komplettering från andra utgångspunkter, och man såhunda i överensstämmelse med några närvarande norska och danska kolleger hade anledning förvåna sig över att diskussion var utesluten, kunna de anförda siffrorna och en del andra ge anledning till begrundad och åtskilliga frågor uppställande.

Svenska födelsesiffrorna började sjunka redan på 80-talet.

Med födelsesiffrorna förhåller det sig på följande sätt: från 1750, då vår statistik börjar, till 1885 sjunka de sakteligen ner, från 35 till 30 på 1 000 invånare. Sedan komma de aldrig över 30-talet. Sjunkandet fortsätter och är vid den stora vändpunkten, krigsutbrottet 1914, omkring 23. Denna siffra var redan då lägre än omgivande länders, om man bortser från Belgien och Irland; vars siffror lägo obetydligt lägre, och Frankrike, vars födelsesiffra var 18,8, en

siffra, som vid den tiden betraktades som onaturligt låg. Går man tillbaka till siffrorna vid sekel-skitet var det endast Frankrike, som hade lägre. Och hur är det nu? Sverige står, som prof. Bovin mycket riktigt anförde, lägst av alla. Även Frankrike är distanserat. Totalisfrån för hela värdland var 1929 15:15 på 1 000 invånare. Och undersöker man de olika landsänderna i detta avseende, finner man Örebro ståtande med den lägsta siffran, 8. Därnäst kommer Stockholm med 10:2. Uppsala 10:4, Eskilstuna 11:1 och Västerås 11:2 o. s. v. Tar man

Forts. å sid 3.

S L O T T S T H É

(det finbladiga théet)

AR PRODUCERAT I DE TROPISKA HOGLÄNDERNA OCH SAMMANSATT AV DE YNGSTA OCH SPÄDASTE SKOTTEN A THEBUSKEN.

konsum

gröna bilar med goda bullar

Veckovisningen

TIDEVARVET

Den 20 sept. 1930.

REDAKTIONSKOMMITTE:
Elin Wägner,
Elisabeth Tamm,
Ada Nilsson,
Honoria Hermelin.

REDAKTÖR:
Carin Hermelin.
ANSVARIG UTGIVARE:
Ada Nilsson.

Utkommet varje helgfri lördag.
Sveaplan 1-3, 2r. Stockholm.

Tandläkare

Tandläkare

Folke Jacobsson

(Medl. av Sthlms. Tandl. förening)
Sveagatan 10 (höns. tv. Hämlegränd)
Mottagn. enl. översenk. pr. tel. 503.
4r. (hiss).

Tandläkare

IVAR SUNE

(Medl. av Sthlms. tandl. förening)
KRONBERGSGATAN 9.
Mottagn. enl. översenk. pr. tel.
Kh. 4312. 5 tr. (hiss).

Tandläkare T. Lagerholm

Tandklinik

Drottningg. 59 (vid Klarabergsgg.)
Högmodern utrustning. Röntgen.
Skilda behandlingsrum.
Endast legitimerade tandläkare.
BILLIG TANDVÅRD.
Öppet 9-7, lörd. 9-4 tel. 448.

ADVOKATER

Ledamöter av Sveriges Advokatsamfund

Eva Andéns Advokatbyrå

Inneh. Eva Andén,
Ledam. av Sveriges Advokatsamfund.
Herkulesgatan 1, Tel. 7575-7576.
L. E. Vitzthum.
STOCKHOLM.
SPECIALITET. Familje- och arvskaver,
Boutredningar och testamenten,
Förvaltningsredog.
Även skriftliga förklaringar.

Advokat Hugo Lindberg

Ledam. av Sveriges Advokatsamfund
Kungsgatan 6 - Stockholm
Tel. 147 99 2424

Frälsningsarméns

Alkoholisthem

Kurön

(Åtåttor) statsbidrag

Två timmars ångbadstua från Sthlm
Prospekt och öfriga handlingar skickas från
Societetsledningen, Ostermalmsgatan 24
Stockholm.

Gymnastikdräkter

av trikå till alla åldrar, av tyg på
beställning. Stort lager av N. F.
K-livstycket för barn och vuxna.
Promenadskodon bekläde o. smalar med
och utan klack, finnes och kan beställas

Anna Ahlströms Manufaktur
och Sybehörsaffär

Götgatan 98. Tel. So. 31 184.

Så ledigt skall tårna ligga i skon.

Olga Eimdahl

Modemagasin
Kungsgatan 53. Tel. 10851
STOCKHOLM.

Den hotade
demokratien

Resultatet av de tyska valen, föregångna av en osedvanligt häftigt valdrev, blev överväldigande framgångar för de båda ytterliggse partierna, nationalsocialisterna och kommunisterna. Från en riksdagsgrupp på 12 man har nationalsocialisterna, som närmast kunnat jämställas med fascisterna och till riksdagens näst största vilkas ledare är Hitler, vuxit sig parti med 107 mandat. Tätt efter i spåren följa kommunisterna med 76 mandat mot förutvarande 55. Socialdemokraterna ha visserligen lyckats behålla sin ställning som riksdagens största parti, men med svåra förluster. Deras stycke-i-riks dagen är 143. Övriga mellanpartier komma långt efter i antal och makt. De antiparlamentariska partierna, om man räknar Hugenbergs politiska nationella till dem, ha samlat 40 % av de avgivna rösterna i Tyskland.

Ett förkrossande stort antal av tyska folket har sålunda uttalat sig för en linje, där idéer såsom parlamentarism, demokrati, folkförsöring kastas bort som värdelessa skräp. Det var inte en tillfällighet att de två antiparlamentariska partierna, vänster och höger, utvaldes till riksdagen, sedan länge före valet enades om gemensamma programpunkter. De tillfälliga slagsmål av bildiskt och bokstaveligt slag, de senare ofta blodiga nog, som ägde rum inför valet, kunde inte störa den inre gemenskapen mellan de två våldsliska, hänsynslöst framträngande partierna.

Såväl det nationalsocialistiska partiet som det kommunistiska består, tycks det, till största delen av ungdom, som förlorat tålmodighet med demokratis idéer och finner parlamentarismen långtråkig och oduglig. Här gäller att tränga sig fram, med alla medel, som klass och som nation. Den tanke på en långsam avveckling av Tysklands skyldigheter mot segermakterna, som på senaste är tagit sig uttryck bl. a. i skadeståndskravets nedskrivning och utrymmande av Rheinlandet, de idéer att vilka Stresemann ägnade sina krafter, tyckas ha gått med honom i graven. Tyskland skall inte en dag längre tråla för andra herrar, men själv tråda fram som Europas starke man. Rätt är makt.

Vad som än må ligga bakom detta utslag av en förtvivlad opinion, vare sig det är ledan vid det allt sedan kriget rådande ekonomiska betrycket eller ett inre uppror mot den påtvungna rollen som besegrad stat — så har genom valet skett en väldig uppdelning av tyska folket, för eller emot demokrati. En uppdelning av allvarlig innebörd, en stark uppfördan till våldets motståndare att enigt slå vakt kring den hotade demokratin.

Värner Rydén

Värner Rydén har gått bort. Tillvaron är icke sådan att man kan önska en människa att leva längre. Ingen känner framtiden. Inför eftervärlden kommer hans namn att förknippas med skolreformen och där läggas också hans största intresse. Ändå var det skada, att hans arbete kom att så helt inriktas på detta verksamhetsområde. Vi minnas Värner Rydén, hans starka vilja och hans stora arbetskraft. Han ägde varmare känsla än hans yta förhöll. Men med honom gick också ur tiden det mesta Sverige ägde kvar av statsmannabegåvning. Ty han var politiker, han var statsman. Som sådan blev hans kraft ej till fullo brukad. Nu är hanorta.

Elisabeth Tamm.

LIKSTÄLLIGHETEN
STÅR KVAR

»Tidens» septemberhäfte innehåller bl. a. ett redaktionellt uttalande i frågan om likställighetsprinciper, där redaktionsledamoten, dåvarande finansminister lektor Ernst Wigforss ger klart besked om innebörden i 1925 års riksdagsbeslut om behörighetslagen. Lönekommitténs uttolkning blir alldeles underkänd. Vi inför artikeln i sin helhet:

För kvinnor i statsjäntar betydde 1925 års riksdagsbeslut ett faktiskt erkännande av principen om lika lön, även om det skedde i en för kvinnorna föga behaglig form. Det är därför ett tveetygigt och alltså olämpligt uttryckssätt lönekommittén väljer, då den förklarar att »detta beslut har icke givit något erkännande att ett likalönssystem i den mening man från kvinnohåll velat giva att detta begrepp».

Det är riktigt att kvinnorna nog alltid tänkt sig att den »lika lönen» skulle bli »den manliga lönen». 1925 års beslut innebar, att den lika lönen också blev den lägre kvinnliga lönen. Men den principiella likställigheten slogs fast, och lönekommittén får också konstatera det i orden att »teoretiskt kunna män innebära även de lägre befattningarna och kvinnorna de högre.» Och kommittén går så vitt man kan förstå, helt utanför sina befogenheter, då den tolkar bort den fastslagna likställigheten på följande sätt: »men i praktiken räknar man med såsom regel, att de förra — d. v. s. de lägre — skola innebära av kvinnor, de senare — d. v. s. de högre — av män. En dylik fördelning av arbetskräften förutsätter man skilda kvägsbringnings om rekryterings- och beföringsväsendet.»

Tills allmänheten får veta vem denne »man» är, som gör dessa för kvinnorna ogynnsamma förutskänningar, står det fast, att de som framlade 1925 års proposition icke hyste sådana baktankar. Det var icke meningen att på papret ge kvinnorna en rätt, som sedan i realiteten skulle förvägras dem. Meningen var att män och kvinnor frit och på lika villkor skulle få utöva och befordras, och att dugligheten skulle följa utslaget. Tills statsmakterna uttryckligen tagits tillförd tillbaka står likställigheten kvar.

Bland folk GENÉVE
i val

— — — Det vackra septembersolkenet, som strålar under föredragsfärden, förbyts i storm och regn just då anhalt gjordes i Västerвик. Men vädrets oblidhet glömdes vid kontakten med trofasta värner och meningsfränder i den vackra lilla staden, som vid sitt snart stundande 500-årsjubileum blir ett vittnesbörd om hur gammal kultur, utveckling och friskness trivas tillsammans. Augustenbergs hedervärda möteslokal var även den en gammal bekant. Där bildades i början av seklet en entusiastisk och okuvig rösträttsförening, från samma plattform fördes av talare och talarinnor en gemensam kamp för »det demokratiska genombrottets» och frisinande kvinnor har här samlat stora möten vid varje valtidfall.

I Västerвик med omnejd anser man bäst ordna för landstingsvalet utan borgerlig samling, enligt det beslut om lokal självbestämmerätt, som fattades vid Frisinnade landsmötet. På röstdelsens första plats står valkretsförbundets v. ordf. Doktor Moberger, på andra riksdagsman Gustafsson och på tredje doktorinnan Sigrd Lundgren ordf. i Frisinnade Kvinnor. Fru Lundgrens tid och krafter ha mycket tagits i anspråk inom samhällets sociala värkarbete. Hon är synnerligen väl insatt i alla de frågor som direkt berör av landstingsbeslut. Det vore, tycker man, berättigat, att samlade krafter tryggade hennes inval.

Svenska folket representation ser f. n. ut så här:

av 3.454 stadsfullmäktige äro 153 kvinnor,

» 1.343 landstingsledamöter äro 27 kvinnor,

» 380 riksdagsledamöter äro 4 kvinnor.

En sådan slags »proportionell rättvisa» borde ju giva kvinnorna något att tänka på. Annars så länge äro de numerärt i majoritet. Det väckte åhörarnas stora intresse att få del av folkpensionskommitténs nyligen framlagda statistiska undersökning, som visar att det kvinnliga överskottet i folkstocken tenderar starkt att minskas. I slutet av 1940-talet anses siffrorna på män och kvinnor komma att stå lika, för att mot slutet av seklet visa ett underskott på kvinnorsidan. Genom dessa nya undersökningar resultat har man hopp om att få bort den oförmanliga ställning som givits kvinnorna i pensionslagen — och på andra områden — motiverad av kvinnornas ständigt åbe-

Forts. fr. sid. 1

under debatten upp bl. a. av utrikesminister Ramel, Sverige, som påpekade hur nödvändigt det var att staterna följde sina egna en gång antagna principer att de värande och hotande tullurarna måste sänkas. Och att N. F. påskyndar sitt arbete med en internationell lösning av den besvärliga frågan om mest-gynnad-nationsklausulens tolkning. Dessa korta antydningar ge självfallet ingen uttömmande bild av församlingens arbete under den första veckan. Flera stora frågor stå ännu på dagordningen och vi hoppas få återkomma. Som avslutning skall endast framhållas en fråga, som verkligen blivit löst i år: Tysklands krav på att de franska järnvägsskjuddstrupperna i Saarområdet årligen måtte indragas har bifallits. Om tre månader skola »trupperna vara borta och därmed åter ett av krigsinställningens mest irriterande symptom skaffat ur världen.

ropade större antal, längre livslängd och tidigare invaltidet.

Det livliga kvinnliga deltagandet i mötena ger hopp om att man aldrig mer vid åsynen av en församling skall få i tankarna den där lagtermen om »minst en kvinna». Även på andra orter inom Kalmars län möttes tankar och ord om frisinnad grundskickning och genomförd demokrati av spånt intresse och vänligt samförstånd. »Giv oss ännu en timme, då en åhörare, »vi ha ju inte haft ett möte här på många år.» Att komma till sådana »nyändare» är nästan den allra största glädjen, — där finnes åtminstone någon politisk övermåttad och ingen parlamentsleda!

ELLEN HAGEN.

Till årets slut
för 1,50 kronor

erhålles Tidevarvet varje vecka, vid prenumeration direkt pr telefon 18243 eller postgiro 1544.

Anordnandet av en värld

Begravning

eller

Eidbegångelse

kräver erfarenhet, takt och pietet.

A. F. Beckmans

Begravningsbyrå & Likställighets

33 Götgatan 33

Ombesörjer allt vid dödsfall

Vi stå till Eder förtrogande med råd och upplysningar.

Söder 148 77. Söder 131 32.

Bost. So. 54 38, So. 358 43.

S. E. F:s Stockholmsavdelning

Eidbegångelsebyrå

SVEAVAGEN 25, 2 tr. hiss

Öppen 10-4.

Lördagar och helgdagsaftnar 10-2.

Norr 2200 för eidbegångelse, urner och kolumbariersticker.

Norr 2280 för upplysningar och medlemsanmälningar.

Engångsavgift 10 kr. för begravningsförskräd 5 kr.

Krematorier i Stockholm, Göteborg, Örebro och Hålsingborg.

Varför vägra Sveriges kvinnor att föda barn?

Forts. fr. sid. 1
länen i sin helhet, kommer också Örebro län lägst med siffran 11.5 och därpå Stockholms län med 13.4. Högsta siffrorna ha de nordligaste länen respektive 22.1 och 24.1.

Låt oss nu jämföra våra siffror med några utländska. Vi måste då gå tillbaka till år 1928. Sveriges tal var då 16, Norges 17.7, Danmarks 19.8, Tysklands 18.6, Belgiens 18.5, Frankrikes 18.2. Detta lands siffror har således icke sjunkit mycket sedan 1913. Englands är 16.7, Irland, som också engång var lägre än Sveriges, har nu talet 20.1, Italien det jämförelsevis höga talet 26! De verkligt höga siffrorna presteras emellertid fortfarande av Ryssland och Ukraina med 43.9 och 39.2; allt på tusen inwånare. Förenta staternas, Australiens och Nya Zeelands siffror är 20.6, 21.3 och 19.6. Alltså är Sverige odöparet mest lägst och denna, om man vill kalla det så, ledande ställning är icke en företeelse av idag, utan spåras redan på 1880—70-talet.

Och utomäktenskapligt födda barn äro flera än i andra länder.

Man bör även ägna sin uppmarksambet åt några andra befolkningssiffror, nämligen de utomäktenskapligt födda barnens antal, ty även här ha vi toppsiffror. Ha födelsefiffrorna sjunkit, så har i stället dessa siffror stigit under för denna. Av samtliga levande födda utgjorde de utomäktenskapliga barnen 1750—80 blott 2.37 %, men hundra år senare äro de uppe i 9 %, stiga ytterligare med små variationer för att 1929 ha nått siffran 15.91 % sålunda nära 16 på hundra. Absoluta antalet utomäktenskapligt födda barn när 1929 sitt maximum med siffran 21,807, men år 1929 är siffran, trots den procentuella ökningen, på grund av födelseletans allmänna sjunkande nere i 14,737. Hur förhålla sig nu andra länder? Norge har 7.1, Danmark 11, Finland 7.9 %, England, Australien och Nya Zeeland mellan 4 och 5 %, Tyskland har siffran 12.2 %, i de romanska länderna visar Frankrike talet 8.4, Spanien 6 och Italien 4.8 %. Annmärkningsvärt låg siffror har Holland, nämligen 1.9 %, den högsta i Europa är Österrike med talet 25.8 %, beroende bland annat på att storstaden Wien utgör en så stor del av hela riket.

Våra siffror äro sålunda näst dessa de högsta. Hos oss som hos de andra är förhållandet sålunda det att ett hotande be-

folkingsunderskott endast undviks genom dessa barn. Då det överallt visat sig att de utomäktenskapligt födda barnens hälsofarhåll varit sämre än de inom äktenskap födda, har särskilda åtgärder genom lagstiftning kommit till stånd för deras övervakande. Skilnaden i dödlighet under första levnadsåret har visserligen minskats, men icke upphävt, och hur stark kritiken än nyligen rikats mot familjen som lämpligt uppfostringsställe för det reducerade barnantalet, torde det dock icke vara rätt att därav draga den slutsatsen, att det rent av vore en fördel för det land att ha många familjelösa barn. Två den uppfostran, som kommer detsamma till del, utackordering, innebär ju i regel alla barnsamstyetsms värder, utan den stora hjälpen, föräldrakritiken, som väl ändå någon gång kan gripa rätt. Sveriges gifternämsprocent är visserligen öfverläggen i Europa men när på de sista åren dock stadd i ett svagt stignande.

Vad slutligen beträffar antalet framkallade aborter, sakna vi tillförlig statistik däröver. Men vi se nog och övernog av dem. Det går icke att blunda för detta. Man må ogilla dem sen hur mycket som helst. Man kommer där för icke ifrån ansvaret att finna medel till deras bekämpande.

Varför är det som det är?

Statistiken är som vi se icke oblandat angenämt, och bakom de kalla siffrorna rullar där upp sig en massa individuella levnadsöden, som åtminstone ger den, som dagligen måste tillbringa timmar i diskussion om just dessa den enskilda individens handlingar, som sedan avspelas i statistiken, lust att uppställa vissa frågor med svar. Är det bra som det är? Eller hur kan det ändras? Den första frågan blir då i alla fall: varför är det som det är?

Varför har för det första den rationaliserade av barnalstringen, som kännetecknar vår tid, drivits längre hos oss än hos andra? Uppenbarligen är det icke att svenskarna mer än närliggande länder folk lyft Malthus råd, att genom återhållsambet inom och utom äktenskapet begränsa barnalstringen. Det har man intet intryck av. Raden av utomäktenskapliga barn, liksom fosterfördrivningfallen tala däremot. Har nödillståndet, arbetslösheten och en del andra krigspåföljder varit värre hos oss än hos andra? Det torde heller ingen vilja påstå.

Har propaganidan för begränsad barnalstring bedrivits tidigare och mer intensivt hos oss än i andra länder. Det kan man ej heller med fog säga. Propaganidan har framfört allt skett mera underjordiskt och utan kontroll. Läkare har i stort sett underlåtit att diskutera frågan eller att officiellt ta ställning till densamma eller att vetenskapligt intressera sig för hela problemet. Äro då vårt lands kvinnor mindre barnkåra, mera egoistiska än andra länder? Det är ju möjligt, men hur kommer då detta sig? Saken kanske ändå inte är så underlig om man gör sig besvär att tänka efter.

De yngre, gifta och ogifta barnafödernas antal har ökat.

Låt oss först stanna inför de utomäktenskapliga barnaföderna. Deras antal har, som förut framhållits, länge varit högt i Sverige, otvivelaktigt sammanhängande med den särskilt i vissa landsändar förekommande seden, att det uppjordade äktenskapet icke legaliseras förrän havandeskap inträtt. De fortfarande ganska höga siffrorna för barnafödelse inom äktenskapets första sju månader uppenbara att sådant fortfarande sker i stor utsträckning och en normal familjebildning kommer som förut till stånd, om ock med en viss barnbegränsning. Detta gäller isynnerhet de äldre ogifta barnaföderna vras antal visserligen betydligt minskats, men anorunda ställer sig förhållandena för de helt unga, de mellan 15 och 20 år. Vi vet att sexuella förbindelser inom den åldersklassen numera i mycket större utsträckning än förut komma till stånd. Vi se det av mycket, bland annat därav, att då det för 50—60 år sen fanns blott 4 ogifta barnafödelskor prår på 1 000 andra ogifta kvinnor i samma åldersgrupp, så har denna siffror år 1926 stigit till 12. Då man vet att denna åldersklass är den talrikaste av alla och att endast ett mindretal äro gifte, betyder en tredubbling av denna siffror icke så litet, minst 3 400 årligen i runt tal. Även de gifte barnaföderna i denna åldersgrupp ha ökat, i motsats till att alla de andra åldersgruppernas, barnafödelskor, vare sig gifte eller ogifta, ha minskat betydligt.

De få inte någon hjälp av samhället.

Hur går det nu med en sådan ungdom kring 20åren. Den ogifta först. Hon har börjat ett förhållande i de flesta fall utan minsta tanke på livsgemenskap och familjebildning. Havandeskap kan undvikas, det tro båda parterna. Men deras kunskaper äro bristfälliga och olyckliga sker. Men då är icke gifternäms längre den självklara följden. Det hade de aldrig tänkt och har ingen lust till, och det förefaller dem ekonomiskt omöjligt. Vore sig då den bekymmersamma vägen går till abortören med allt iföljande elände, eller hon strävar igenom det ovälkomna havandeskapet, går den unga kvinnan ut i livet igen med en bestämd föresats: detta skall ej hända mig en gång till. Hon tar ut av livet vad hon kan, men genom hela hennes inställning blir vägen till den normala familjebildningen spärrad.

Den unga kvinnan däremot, som gifter sig med bibehållande av sin plats är nästan ännu mer rädd för ett eventuellt moderskap. Hon får ofta ut arbetet ej ens låtsas om att hon är gift. Tänk om chefen skulle misstänka något. Hon kunde bli av med sin plats! Och kostnaderna för vård och barnets utrustning. Sen kommer aningen med sina krav. Det är bäst, resonerar man, att undvika barn — ty barn vill man ha — tills ekonomin är stadgad. Och så har man hunnit bli så gammal,

att det blir på sin höjd ett barn med ty iföljande olyckor för barnet.

Är det underligt om födelsefiffrorna ständigt sjunka. Samhället gör vad det kan för att det skall bli så.

Det sänder ut de unga utan andra kunskaper om sexuallivet än vad butiksöfster och reklamannonser kunnat ge dem. De vet ingenting om vad som är dem nyttigt eller skadligt. De utsättas alldeles motståndslösa för en våldsam suggestion från biografier, teatrar och hela nöjeslivet. Så händer naturligtvis något.

Hjälper man de unga till rätta på något sätt? Samhället vill ju ändå att barn skall födas. Samhället skyddar, som det heter, det spirande livet. Barnavårdslagarna se till att varken mor eller far får smita ifrån. Krav på krav möter de unga i deras förväntade situation, men mycket liten förtroelse och uppmuntran till att redligt ta följdena av deras förvisso oönskade handlingssätt. Det möter dem så litet av spontan glädje över att ett barn skall födas. Och det behöves kanske ändå icke så förfärligt mycket för att den beträffande modern, av vilken ålder det vara må, skall känna sig uppmuntrad och hjälpt. Det hänger även något på lagarnas och lagstiftarnes sinne. Insmygare sin allmän andan av rättshaveri och brist på andlig generositet, bli de psykologiska följdena förklaringsbringar. Lagen må vara aldrig så väl menad. Dröjer det sedan i all oändlighet med ringaste stöd och hjälp från det allmänna sida, förlora kvinnorna tron på det nuvarande samhällets vilja att verkligen ta sig av denna för hela vårt samfund så viktiga fråga.

Behandla i stället kvinnornas psykologiskt.

Svenskarna äro visst ett fantastiskt folk, de öfva gärna medel på polarexpeditioner, minnesmärken, begravningsrätt, men de öfoda säkrerna få se sig om. Det är gott och väl att Medicinalstyrelsen förordar naturhjälp i form av förlossningsvård i sjukhus, men är Styrelsen med ett enda ord opponerat sig, då den fria förlossningsvården, som ändå fanns på många sjukhus, togs bort. Eller att vårdgifterna för förlossningspatienter i regel ställes högre. Man talar om behovet av mödrahem, men visar i samma andetag på Frälsningsarméns hem som förebild, sist därjårf att de kosta det allmänna så litet.

Vill man avfolka landet, skall man föra en sådan befolkningspolitik som den nuvarande. Underlåta att rusta de unga för livets frestelser. Ställa krav och krav. Hjälpa sen behovet granskats med förminskningsglas och med en surlek, som endast kan presteras av svenska myndigheter. Är den eller den betingelsen uppfylld? Är kvinnan lagligen gift? Kan inte barnafadern betala? Ska vi betala för andras ungar? Och så förfasar man sig över att det icke föds fler barn!

Men låt oss se enkelt och mänskligt på saken. Det går icke att tvinga kvinnorna att föda flera barn än de själva vilja. Kunskaper om hur det skall ske, ha människorna en gång för alla förvärvat sig. De alla flesta vilja dock ha barn, men de behöva hjälp och framförallt uppmuntran under en tidsperiod, som i och för sig ofta sänker levnadsmodet. Låt oss vådja till de svenske människans fantasi och riddighet.

Ada Nilsson.

Råd och Rön

Omedelbar lindring. En stort antal sjuker i utlandet använda **uteolutorande detta medel**. 100-tals läkaretyng. Flå i apotek å 2,95 pr tub. Bråksuv., medföljer. Generallager för Stansösvägen **MEDISANA, Malmö.**

Deras verkan.

var överskrakande god. Tröttheten försvann rätt snart och arbetsförmågan ökades betydligt. En känsla av arbetsglädje och välbefinnande inträdde sig. skriver bl. a. en känd kontraktsprof och bespredikant om Sanktöskärens. Intresserar Äro snabbaste och tillförlitligaste ströet att ena folkökning och muskelkraft, energi och arbetsförmåga, samt att undgå värtrötthet, sömnlöshet och kraftnedgång, begränsa projekt och intyg ang. Sanktöskärens. Sändas gratis och franko.

A.-B. SANOKAPSLAR, Helsingborg.

Drick **Ram ösa** Vårt lands enda naturligt alkaliska vatten

En trött husmor stärkes och ljuvs av **FRÖDZAN** Självmedel för att stärka blodet, förbättra sömnen, förbättra aptiten.

Siffror att minnas

2,75 är priset pr kvartal för den nya veckodningen FÖRETRÄD. Prenumeration kan verkställas väl rikets alla postanstalter. Pr månad kostar tidningen i kr. 51718 är namnet på Fönstrets postkontroll. Om prenumerationsavgiften tillställs oss, såminst tidningen varje vecka i utgåvarens band. Fönstrets adress är endast Centrum, Stockholm.

775 eller 7775 är telefonnumret till Fönstret. Stockholms- och förortsborna prenumerera bekvämt genom att ringa till något av dessa nummer.

25 Öre är konsumtionspriset på Fönstret. Tidningen tillhandshålls genom Pressbyrå och dess kommissionärer.

Fönstret Redaktör och ansvarig utgivare: **Bernhard Greitz.** Redaktionskommitté: Hugo Lindberg, Alma Sundquist, Jousa Tullgren och Uno Ahrens.

SINGER SYMASKINER ÄRO OJÄMFÖRLIGT DE BÄSTA

En mördare

Av Elsa Björkman-Goldschmidt.

Jag är dödsdömd — så säkert som någon varit det. En mördare. Brodermördare, dubbelmördare. Och hos oss i Tjecko-Slovakien är dödsstraffet inte avskaffat. Det är ibland en underlig känsla att tänka på att, om jag bott två mil härifrån, på österrikiska sidan om gränsen, hade jag fått bli vid liv kanske benådats efter att 15 år uppfört mig oklanderligt. För året hade jag säkert gjort — det har jag ju alltid gjort. Vore det bara för Poldis skull, då hade de två milen nog gränt mig. Men nu den fattiga Gretl — nej, nu må det vara hänt.

När jag sluter ögonen vet jag precis hur allt händer. På ett sätt är det en kedja av tillfälligheter — men i själva verket har jag i mitt sanna länga varit färdig med att döda Poldi. Som det nu var, stod jag i vedbon och högg ved. En folkskollärare behövde både spara med vedhuggningspengar och skaffa sig själv motion. Jag högg gärna ved — högg med en särskild schvung. Jag kände mig stark och fullvärdig. Svetten rann så pricklande trevligt efter ryggen, de tjocka vedkubbarna sprängdes och splittrades under mina slag, jag var nästan en fullvärdig karl — en riktig karl — inte bara ett läshuvud, som dugde att pranta vett i ungår.

Så på en gång stod Poldi i dörren och skrattrade sitt försämliga skraut. Det är det skratret — ja, han behövde bara dra på munnen — som i hela mitt liv — från det jag var en liten grabb — har dödat all min kraft. Han genomskådade mig genast, fann tvärt den minsta lilla grodd av självaktning eller självförtröende — och vips — var det där hänfållna grinet där. Och jag kuschade genast som om han ettapung med mig något rackartyg. Det är det också, som gör mig så vid. Vår för måste jag kuschas för honom? Men jag kunde inte annat. Han förstörde allt för mig. Först när vi lekte som barn och sedan när vi slogs som pojkar. Och han förstörde allt för mig med Marie. Vi hade haft sällskap ganska länge och jag hade fått henne att hålla tyst om klet — jag visste väl jag, hur det annars skulle gå — och så kom han på oss en gång, i skogen. Den gången storfabbade han käre och sen — som på ett slag — var allt förkylt för mig. Marie sörjde visst först — sen tyckte hon väl att jag var ett krak. Och det var jag ju också. Varför skulle jag bry mig om hans flabb?

Det blev bättre när jag flyttade hemifrån och bodde i skohuset. Jag började nästan att trivas. Jag trivdes med ungarna — fast jag inte kunde hålla mycket respekt — och särskilt med vedhuggning.

gen. Det var min sista lilla hemliga trevnad.

Och så med ens stod Poldi i dörren. Han begrep genast allt, begrep att jag kände mig mällig och att jag tyckte om att känna det — och så drog han på munnen. Och då hände det. Hade jag inte just haft yxan i hand, så hade jag förstärkt kuschat som vanligt. Men jag hade väl blivit stark också av min vedhuggning och med ett enda vilt hugg var det gjort.

Om det bara hade stannat vid det ändå. Men medan jag stod där närapå rusig av att äntligen ha sagt ifrån — kom Gretl in i vedbon för att säga till om kaffet. Först stridade hon bara — men så gav hon hals. Då blev jag väl rädd — antar jag — och ond över att jag blev rädd mitt i mitt seger — och yxan hade jag kvar i handen — och — ja — jag vet inte hur det gick till — jag hade blivit van att slå och slog en gång till. När så beskedligt folk som jag — — som inte ens kunnat ge en skolpojke en orfil — plötsligt blir mördare, så blir han det rejält.

Sen försökte jag visst att gömma liken — men det var ju klart att de skulle få tag i mig. Jag hade kvar förskinnat, som jag brukade hänga på mig vid vedhuggningen, och det var fullt av blod. De togo mig i skogen. Om bara inte Gretl kommit in just då — precis i det ögonblicket.

Här på hospitalet har jag det bra. Jag är här för att psykiatras. Min föregående oförvilliga vandell och fullständiga bristen på motiv har gjort att jag skickats hit. Men det är numera en stark tendens här i landet emot att mördare förklaras sinnessjuka. De måste ju också se här att jag är klok. Jag får: hjälpa till med litet av varje bland därarna, de är som mina skolbarn, och jag får sitta här på kanielt och skriva ibland. Doktorerna är snälla. Jag tror de föröka att få mig förklarad för galen — men jag vill inte hjälpa dem. Jag svarar klart och klokt på alla de frågor de snärja mig med. Det är som att vara uppe i examen, med den skillnaden att står jag så faller jag — och faller jag så står jag. Men jag vill inte stå. Jag tror inte jag kunde leva med tanken på Gretl. Nu vet jag att jag går mot döden och det känns som om jag sonade ett brott. Ännu är jag inte mycket rädd. Men man vet ju aldrig hur det blir på nära håll. Ibland vaknar jag på nätterna och kalsvetsas.

Tänk att det skulle gå så här. Jag kan inte skriva mycket — det måste gå fort. Jag ligger i ett badkar fullt med vatten och

nästan hela kroppen är förbränd. Jag har fått en gummiukulle under huvudet och över karet ha de lagt en bräda, som jag kan lägga händerna på. Prästen har varit här med dödsakramenten och sista smörjelsen.

Jag satt en kväll på kanielt och skrev då jag plötsligt fick höra ett prasslande och sprakande från över vånningen. Jag hämtade vaken, vi sprungo upp, låste upp porten och en tjock rök kom ut. Man säger att jag tog nyckelknippen ur vakens hand och sprang rakt in i rökens och lyckades öppna dörrarna och rudda de sjuka. System och direktören som varit här sade mig att jag utgjort ett hjälled. Men det var ju bara dårar som raddats och jag var ju i alla fall dödsdömd.

Jag har blivit lugn. Alldeles lugn. Både för Gretls skull och för dödsängslan. Jag tror nästan jag kan förlåta min bror Poldi.

Två dikter i översättning

Av Magnus Edvardsson

Helt stilla stundom

Eller Casar Fläschlin.

Helt stilla stundom som i dröm
ditt inre rör en fjärran sång.
Du vet ej, hur den plötsligt kom,
du vet ej, vad den vill med dig.
Och som en dröm, helt lätt och lugn,
förklarar den liksom den kom . . .

Och stundom mitt på folkfylld torg,
och stundom mitt i vinterns tid
en doft av roser smeker dig.
Kanhända då och då en bild
från hädanfarna ungdomsdagar
med fräglig bild inför dig står
så lätt och luftig som en dröm . . .

Du vet ej, hur den plötsligt kom,
du vet ej, vad den vill med dig.
Och som en dröm, helt lätt och lugn,
den bekänar brot liksom den kom . . .

RO

Fritt efter Michael Contat.

Så kom då och slut mina jordiska
ögon,
urmoder Nat, med din heliga hand!
Låt mig få glida,
Nat, vid din sida
in uti Fridens förlovade land.
Tröttans var leden,
för mig mot Eden,
låt mig få landa på Sälhetens strand!
Där skall min ande förklaras och
renas,
jordlivets oro förbytats i ro.
Himlen och ande och jord stola enas,
lugnt skall med alla i Allt jag bo.
Ty det första är förgånget. —

NANSEN

Armeniernas hjälpare

Sista gången dr Nansen talade inför Nationernas förbund — den 21 september 1924 — var hans syfte som vanligt att hjälpa nödställda och av olyckor drabbade människor. Vårhår och något böjd, men ståtlig och imponerande, stod han där och talade på en gång svenska och vrede sanningor!

"Med bländande hävta säger jag denna rapport inför Eder. Den är sista akten av ett dystra sorgspel. Vi måste öppet bekänna, att Nationernas förbund har varit uppgitt! Vi ha ingivitt ett sedan lång tid tillbaka lidande folk förhoppningar, som vi ej kunnat förverkliga, och vi ha tillända öst på den långa rad av oinfrända löften och svära besvärskter, som det så länge hårt prövande folk fått uppfylla.

Jag är säker på att ni vilja omgärdas av ett förtroligt och något folk, som blivit utsatt för en så dålig behandling som den armenska nationen, och intet folk har lidit svårare. Armenierna äro ett avkommande bekvämt folk med en intressanta historia bakom sig. Den armenska nationen var den första i världen som antog den kristna religionen, och dess historia vittnar om att armeniernas tid efter annan genom betydande prestationer av olika art gjort väsentliga bidrag till världens civilisation.

Armenierna ha emellertid gång på gång blivit nedtrampade av maktigare och större folk. Ni minna allt, det det var under kriget som turkarna angåp det var ett lömsligt ogömligt att befria sig från det för dem så misshagliga folk som de alltid hade fruktat.

Därför började de metodiskt utrota det armenska folket. Resultatet blev, att mer än en miljon armeari mördades eller rullades till döds under deportationerna eller omkommo genom sjukdomar. Trots att återstå ännu återstående, och dessa återstående till sina hem sedan vapensstillståndet undertecknats. — — —

Vi skola nu gå något tillbaka i tiden. Efter turkarnas omständliga massaker på armenierna inom Turcka stans område hade de allierade västmakterna lovat att skänka armenierna frihet, oberoende och ett beaktad, om de ville komma på deras sida mot turkarna. Tre hundra tusen armeari stannade till under ententens färor, och två hundra tusen stannade — som de hoppades för att ge sitt hemlösa folk ett eget land, i själva verket för en gäckande dröm. Ty när förslagsgruppen sked, blev armenierna, åter rätt, deras nöd och alla de fagra löften man givit dem helt enkelt bortglömda. Eller ignorerade? Det rika och maktiga Amerika ville ej få sig smärkt för armenierna — mindre underligt då, att såväl Sverige som Danmark sade nej.

Så fick Nationernas förbund på sin första sammande väg armenierna som en sten om foten" sig överlätta av riddlösa, trötta eller likgiltiga regeringar. Nationernas förbund förmådde då dr Nansen, som redan hade utfört stora ting i N. F:s tjänst, att åtaga sig även armeniernas sak.

Han hade endast omkring 100000 pund att räkna på — hopsamlat av Tyskland, en del småstater och i förskingningen levande armeari. Med dessa pengar hoppades man kunna överföra några tusentals armenska flyktingar som kolonister till republiken Armenien. Då föll det sista olycks slaget: den armenska regeringen ansåg sig icke kunna mottaga det erbjudna landet, enär detta var för litet för att kunna bära upp den nödiga dyrbara kontrollorganisationen.

Man hade redan år 1927 varnat rådet för att ta upp kolonisationsplanen, och han på grund av förut vunnna erfarenheter visste hur svårt det var att erhålla det nödiga landet. Det oaktad hade rådet tagit upp planen och enträget bet dr Nansen att som N. F:s överkommisarie söka lösa det svåra problemet. Men de allra flesta sveko sin plikt — resultatet blev ett fullständigt misslyckande.

Kan man undra på att dr Nansen var både vred och bedrövd?

Den som skriver dessa rader fick i Genève under hösten 1929 tillfälle att se honom mitt bland en skara armenska förlorade ungdomar och äldre flyktingar. Det var gripande att se hans varma medmänska hand med djup sorg över att ej förmå göra något för att effektivt hjälpa dem och att höra hans vemodiga och på

samma gång kärt framförda berättelse om sitt och N. F:s misslyckande. Ingenting hade blivit utkrävt av Turkiet för vad turkarna genom konfiskationer, deportationer och rövar under och efter världskriget frångått inom Turkiska armeari — man berättar sammanlagt att detta till omkring tio miljarder guldirkrar. Turkarna ha fått döda eller jarga bort alla kristna som varit nog olyddiga att vara bosatta på deras område; de ha fått röva och plundra — och detta har skett med indirekt hjälp av Europa.

Det armenska folket har en gång varit ungefär lika stort som vårt svenska folk, och det har haft sin tid av glans och yttre storhet. En fransman, M. Berron, pastor från Elsass, som ämnade ta upp ett helt annat livsverk, kom till våra armearierna under förförjelserna och grep så av deras öde och den själstyrka de därmed uppenbarade, att han i stället ägnade sig helt åt dem, och undertecknat börde honom en gång säga, att den stora hemskelsen skapat många försvärga mitt till alla karaktärer bland martyrfolk. Han berättade om storlagen, underbart tilliga kvinnor, som härjart känna. En armensk änka med sina barn vårdades under en svår epidem i en godhjärtad turkisk läkare, och han greps av en sådan beundran inför hennes sätt att bära sina svårigheter och lidanden, att han i världsdåd bjöde sig inför den religiösa som kunde läsa ett sådant liv och började studera nya testamentet med den påföljd, att han övergick till kristendomen. Kanske förberedes nu en ändring storhetstid inom den armenska nationen?

Emellertid borde vi mer än som hittills skett bringa hjälp åt de till synes hopplöst utarmade folkspolier av armensk börd som strändat här och där. Så i en borde det ligga alla skandinaviska länder att stötta det klokt organiserade, praktiska och framgångsrika hjälparbetet, som danakan Karen Jepp sedan många år tillbaka med utgångspunkt från Mjölpo bedriver bland armenierna i Syrien. Hon leder där, utom ett stort barnhem för föräldralösa barn, ett arbete som för unga kvinnor, av vilka de flesta befriats från fångenskap i muhammedanska harem, och en utgångspunkt för flyktingar, också en framgångsrik och växande jordbrukskolonisation av armenska bönder. Detta har skett med bistånd av ett par inflytelserika och välvilligt stämde arabidrottning Karen Jeppes personliga vännar, som önska se armeari bosatta i de trakter där de själva bo eller nomadiserar och som därför upplåtit mark för kolonisationen. Där påträffas återblivna en gång för Armensiden sedan vandrade omkring med sin familj och sina hjordar, där odla nu armenierna trädgårdsprodukter, vin, säd och bomull. De bevänta ökentörjor och framkalla liv omkring Eurfat, de lära ut sin konst till araberna, som leva på mycket god fot med dem, betrakta dem som stamföränter och tacksmått lära av dem. Omkring 200 armenska familjer äro redan bosatta i skerbrukare, tack vare Karen Jeppes organisationstalag. Hon har i flere år varit en av N. F:s kommissarier för befriande av kristna barn och unga kvinnor ur det muhammedanska haremslivet, och franska regeringen är ytterst intresserad av hennes arbete och idéer; Frankrike är mandatariskt för Syrien. Armenierna äro nämligen ovannligt skickliga jordbrukare och trädgårdsskötare samt hanterverkare. Av de inom Turkiet bosatta armenierna voro 70 % jordbrukare, 16 % affärsmän, och endast 13 i 14 % lärskän, ämbetsmän och intellektuellt arbetande. Man tänker sig nu, att deras kolonisation skulle kunna utsträckas över hela Syrien och bidraga till lösningen av problemet om detta lands förmåga att försörja sig själv. Men ännu behöva stora massor av armeari smått och effektivt hjälp för att ej förgås i namnlöst elände. Just nu har turkiska regeringen visat ut en sista hopfvärd återstod av de i Mindre Asien sedan utarmade till bosatta armenierna, omkring 20000, som fullständigt utblottade jagts in i Syrien, sedan all deras egendom från häns dem.

Fritiofr Nansen är död, men hans verk skall förleva. Det måste förtänsas. Han tog sig ännu efter sådana så förtänsa viliga att fullfölja hans arbete till hjälp för olyckliga, lidande och förtryckta.

Eliabet Burin.

LUXOR
RADIO

TEATER och FILM SJÖRESA

I. KVINNAN—TEATERLEDAREN

Brita von Horn.

Ledare för den nya Teatern vid Sveavägen

Teatern vid Sveavägen gjorde en lyckad start icke minst genom att börja med ett svenskt original. Elin Wagners Norrtulliska har fortfarande kvar sin uqskaft och omedelbara charme. Numera äro själva problemen ett kanske övergångigt eller övervunnet stadium, men som tejsbild och människokod ha de alltså kvar sin säregna doft av intellektuell nobless.

Den dramatisering, som Einar Fröberg nu verkställt, måste man säga hör till det mera lyckade slaget. Många kanske anser, att den ej i allt ger oss originalet omedelbara friskhet och strängt logiska gång, men man må betänka, hur otroligt svårt det är, att verkställa en dramatisering till alla parters belåthenhet. Einar Fröberg har gett oss det nruvudsakliga tejsbildens. Och därmed borde vi låta oss nöja.

Publiken förstod också att uppskatta afonen till dess fulla värde. Den satt hela tiden och småmyrte för att sedan otaliga gånger låta applåderna braka löst inför öppen ridd. Det är sällan sammanhången på en premiär åker upp till sådan höjd och till en sådan genoms feststämning! Salongen ekade av skrattsalvor hela kvällen igenom.

En förmiddag efter premiären söker vi upp Brita von Horn nere på teatern. Från källaren till vinden arbetas det och byggs om. Garderösförhållandena skilj ändras, parketten höjas, och dessutom är det tusen sinom tusen små detaljer, som vänta på sin slutliga utformning. Fröken von Horn lovar älskvärdt att ställa några minuter till vårt förfogande.

— Är fröken von Horn själv nöjd med starten?
— Ja, det är jag verkligen. Mycket nöjd t. o. m. Från alla håll har jag rönt en enastående välvilja och enbart sympatisk inställning! — Norrtulliskan blev ju succés, men det är väl ändå planerat en tid framåt?

— Det tror jag det! Efter det här programmet kommer en pjäs av dansken Jens Lorch »Argung 1929», som gjorde stor lycka på Det Kongelige. Här i Sverige är den döpt till »Argung 1930». Den är skriven åtskilligt senare än »Farmors revolution», som ju för närvarande går på Oscars. I den här pjäsen har Harriet Bosse huvudrollen och Tolle Zellman är regissör. Repetitionerna är nu i full gång. Efter den ha vi tänkt oss »Wie wird man reich» eller »Konsten att lyckas», som jag tror den kommer att heta. I den spelar Tolle Zellman huvudrollen. Som fjärde program kommer nog Tolstoj »Mörkrets makt», där Harriet Bosse skall spela Annsja — men dessutom tror jag att vi skall kunna presentera en eller ett par överraskningar av angenämaste slag, säger författarinnan-teaterledaren och ser mycket hemlighetsfull ut.

— Är några nya svenska original att vänta?
— Nja, jag vet knappast... — Kanske något av författarinns egen hand?

— Ja, det kan hända, men det är långtfrån bestämt! Jag har en nästan färdig sak, men för närvarande är jag så gränslöst upptagen, så jag får aldrig tid att skriva något eller ens fullborda denna pjäs, som ligger och väntar.

— Man kan inte tänka sig att det blir repris på »Kring drotningsblom», med vilken ju fröken von Horn hade en så stor succés på Svenska Teatern för en del år sedan?

— Författarinnan småler, men vill inte ge något svar. Men av hennes ansiktsuttryck att döma ser det ut, som om hon ville det i högsta grad!

— Skall Teatern vid Sveavägen så småningom uppföra stycken, som innehålla tids- och samhällsproblem, kring vilka det kan uppstå debatt?

— Vi hoppas på det! Vi hoppas att just kunna arbeta oss fram därtill!

— Har teatern något egentligt mål eller någon idé framåt? Och i så fall vilket mål och vilken idé?

— Det får framtiden utvisa!

Man får onokigen det intrycket, att Teatern vid Sveavägen är en överraskningarnas teater... Detta gäller både ifråga om pjäsval och en del gäster, som teatern tydligen väntar. Säkerligen komma överraskningarna att bli av angenämaste slag, som fröken von Horn uttryckte sig. Nu återstår bara att önska teatern lycka till. Brita von Horn har alltid eftersträvat en egen teater, och vi får hoppas att hon i denna lilla eleganta scen och salong skall finna den djupa tillfredsställelse, som följer med uppnåendet av ett stort mål.

J. F.

SVENSK FILM

lycks så inför en upprykning — Åminnelse vad produktionsmängden beträffar. Om det konstnärliga värdet står i proportion därtill låt vara synen till tvivelaktigt. Det är med verklig skamnad man ämnas svenska filmens glans- och levernästling under Sjöstöm och Sällner. Bland »frens skörd» äro två judfilmer, »For hennes skull» med Gösta Ekman och en Faranoutinspelning i Paris

Tvättbjörns metoden

Blötläggningen det väsentligaste.

Under blötläggning i Tvättbjörnslösning över natten lösas smutsen kemiskt, så fullständigt att den förglenn rinner ur tyget. Efter en natts blötning behöver tvätten endast kokas och sköljas. Hårt smutsade plagg böra lämpligt före kokningen läggas i gugg-gas mellan händerna.

Då Ni tvättar enligt denna metod, sparar Ni tid och arbete samt skönar tvätten.

Tvätta därför med

Nuttidens förnämsta tvättmedel.

»När rosorna slå ut, (varför den senare heter så är en gåta — det finns inga rosor och än mindre slå de ut! Det finns blott en komposition med samma namn — om nu det skall bliva norm!) När det gäller sådana här filmer, måste man ju låta något som själva ljudet, och här har otvivelaktigt den i Rissända inspelade »For hennes skull» det absolut bästa resultatet. Men det verkligen synd, att en konstnär som Gösta Ekman skall behöva filma efter ett så slarvigt manuskrift, med en så dålig och stillastående

Högsonmarsolen går upp klar och het så att den efter nattens storm upprörda Osterjön. Angarna sammar och rullar, men passagerarna ombord börja småningom pigga till av solens efter nattens fästor och kval. Är detta verkligen samma himmel som i går var tjocka av svarta skvar, jagande över skumpade vågkammor, vatta obarmhärtigt spoleade över rullandebå på vår fartstos?

När jag efter diverse övriga mellanspel ändligen lyckats få nördoftiga kläder på mig — pris vare den moderna dressen utan knappar och häckor! — asar jag mig upp på övre däck, där jag måste kryssa fram mellan en skara indelivder som ligga utkastade i de mest hjälplösa ställningar i värans älskade stöd.

Nu kommer lårens tyska kapten och inspekterar sina skarov. Skämstans och vanlig går han mellan raderna och förhör sig om tillstånd. Han är som en far för oss alla, och de mest grönblaka ansikten stråla upp då han kommer. Bredvid mig på dicket ligger en tysk fruk, som talar om för mig, att hon varit så dålig, att hon inte ville lämna sin koj på morgonen. Men kaptenen kom in till henne och uppmanade henne att ge nast gå upp på däck, för nu blev värdet bättre. — »Men jag orkar inte klä mig», jämrade hon sig. — »Jag ska hjälpa till», sa kaptenen, »och sist nu bara upp! Och så håll han fram plagg för plagg och klädde på henne, förde henne upp på däck och lade henne i en stol mitt i solskenet. — »Så där ja, nu går jag till nästa patient, och så lyckades kaptenen att med handgräpliga medel få sin passageraristia ganska fullsäg på däck. Jag frågade kaptenen om ja varade han, struarna kan väl en gammal familjfar ja lov att ta hand om. De unga flickorna måste man lämna ifred, annars får man låt dåligt rykte.» Into underligt att vär kapten här vara så särskilt populär bland resande på traden Tyskland—Sverige. — — —

fotografiering och själv få det ansvaret att få filmen att gå på sin ramma. Man skulle kunna låta en tungfärdig i svensk film. Långa stunder står kameran stilla och skådespelaren står och starrar vill framför sig. Det saknas styr, proportioner. Allt går så otroligt långsamt och segt! Om det är fransk finess och s. k. konstnärlig långsamhet, som svenska filmregissörer älskogar, ja, så har de misslyckats grundligt! Skådespelarna arbetas förgäves för att få något resultat av det hela, och det är tråkigt att de inte kunna låta lyckas.

Vad manuskriftet beträffar har »När rosorna slå ut» lyckats bättre. Där finns åminnelse en lustig handling och en väckande dialog. Den är äroingen långsamheten som allt faller på. Men för övrigt är den rolig och underhållande. Och den stora förtjänsten för detta tillfälle först och främst Karin Svannström, som uppbygger sina krafter till det yttersta och hela tiden utvecklar ett språkande förverkli av ord och mimik. Det finns inte många utländska skådespelare, som gör henne det efter! Spelat var på alla hånder alldeles utmärkt. Det enda man skulle vilja anmärka på, var Margita Alfvéns uppläsning av sina repliker. Just i ljudtiden är det viktigt att driva såklädesplera få ha ordet. Det hjälper inte längre att se sö eller bra ut.

Jacques. Karin H. Hjelmqvist.

Mittemot mig vid bordet strer en ung tysk greve av en sällsynt renodlad, frisk gernasks idealtyp. Hans skänklänge är oförhållande, han roas oss alla med de mest tokroliga infall. När han steg upp från bordet efter vår första gemensamma måltid fick jag en check — hans enda bon var konstgjort ända uppfårn höften, och han behådde eländigt. Skyttegravan! Anns en plimnissle. Och jag tänkte på en lågvan som jag sett i Nord-Tyskland, där en inkräft kungjorde, att vad den var reserverad för »svever Kriegsbeschiedigt». Vilka stackars militärspejlrör brukar här dölja sitt elände? Vilken brötar oravsita att de som ofprat mest i kampen för sitt land måste gömma sig som sjuka djur för dem som sluppit lyckligt ur samma strid! En sådan kupperinterior måtte väl vara en skriande föredpredikan för dem som glömt kriget. — — —

Nåsa förmiddag blev infarten till Stockholm en upplevelse för dem som inte rest här för. Alla voro nu samlade på däck. Där var Hon, som aldrig kan få nog av havet, i fören av båten, där vinden var friskast, stod hon som en följebild med sitt solbrända ansikte omvärt av ett ljusgult hår, vilket avundvärt lockade sig i sjouften. En Wagnersk vallyria! Där var den traditionella unga tyskan med brun ögon och mörkröna hårflötter kring huvudet, med gropp i sina runda kinder och armbågar och denna doft av vänlig humörodrighet i hela sitt väsen, som kännetecknar typen. Här var en grupp svenska badgäster, som värdat sina krumper i Pstany och Marriaband och vilka föredrogo sjörens hem framför de kvaiva täden. De utbytte erfarenheter om läkare och sjukdomar, olika kurer, pensionist och dieter, om »Kur-direktorns kaffeter samt framförallt om priserna, om hur billigt det var i Tjeckoslovakiet.

Så talade jag vid den tyske pedagogen, som ville veta något om svenska skolor och folkbildningen i vårt land, fastän egentligen var han bara ute på föreläsa och ämnade se Stockholm och Visby på fem dagar och sedan återvända med samma båt. När vi kommo in i den tätare bebyggda Skärgården, måste jag tala om för honom, att denna bebyggelse stammade från 80 och 90-talen och var absolut inte karaktäristisk för nuvarande svensk arkitektur, vilket han med någon häpnad tyckte sig anta. Det som mest förvånade honom var våra klippor som Åtte urberget överallt. Ligger i dagen här ute i Skandinavien ha utövningar svårt att fatta, nordtycker i synnerhet, som hä på sand. Herr »Studierätt» frågade mig, om inte våra berg egentligen bestodo av grå sand. En övervåldig massa granit hade inte den drömt om. Passagen av våra små vita fästningar vid Oskar Fredriksgården och Vaxholm förändrade ett tankesätt till i krigsgräfer. Det gjorde godt i själen att råka en så intensiv frödesvän av tysk nationalitet, och en man som är lärare för den nya generationen, det kastar alltså en liten stråle av hopp in i den mörka framtiden. Ett ölickat ätt efter en kort i båten visade att han talade av erfarenhet och kunde låta sina skollögars få förståndsuppgifter.

Ja, där låg nu Stockholm i sin sommarfärg och visade sin solgaste sida, och så skingrades »familjen för alla vindar» efter att ha tackat vår svädargäppar för alla hans vänliga ömsör.

V i s t å t i l l f ä n s t

BLOMMOR
Blomsterhandeln S. Rosengren St Eriksgatan 17 (Ingång vid Eriksgatan) Tel. 307978
Begravningsaknärer och övriga blomsterarbeten. — Medl. av Blomsterförbundet.

ORAVVÅRDAR
V. A. PALMÉR'S
Gravvårdstältning
38 NORRTULLSOATAN 38
20 61 62
bost. 31 29 46

HANDSKAR
Vantar och strumpor i rik sortering. Handskar tvättas Strumpor uppsaxas På en dag
Anna Ohlsons Handskaffär, Grevture, 9 (snett emot Tattersall).
Presentkort — TELEFON 764 02

HEMSLÖJD
Beställningar mottages å alla slags handvävnader till billigaste priser. Mator i olika kvaliteter Bredd infill 4 meter
Sjöstörms Hemsåsaffär Karlavägen 69 Tel. 0- 9298

HUDEMDEL
Det bästa, effektivaste och behagligaste medlet för hyns vård är
Landéns Lavendelintinktör Fås överallt!

JUVELERARE
Hederspresenter
Matsilver, nyssilver o. äkta silver:
Valöratrer lager. Billiga priser
Götgatan 61 Ringvägen 143
IRIS DAMM

KORSETTER
Spirella-korsetter finnes
11 Styrmanngatan 11 2 tr. Tel. 75734

MANUFAKTUR
Välortlerat lager av Kapp, Dräkt o. Klädningsstyger i siden, — sammet, ylle och bomull. —
MANUFAKTURMAGASINET
59 Sibyllegatan 59 (Hörnet av Karavägen) Tel. 0- 9945

MUSIKAFFÄR.
Centrala Musikaffären Drottningatan 73 — Tel. 32 05
GRAMMOFONER och SKIVOR
Klassiska noter, Moderna schlagler Musikinstrument och strångar.
RAM och SPEGELAFFÄR
J. L. LARSSON EFTER.
Knut Hyström
Bodermannsg. 8 Stockholm
S. S. O. S. O. S. O. S. O. S. O.
Låga priser Tel. S. 30914

St. Kilda

Satt och läste tidningen härskövallen. En liten notis, ungefär av samma omfattning som strömningssnoteringen föll under minna ögon: *St. Kilda har styrmt.* Det klick till i mig. Så kom där en väg av undrande frysning i hela min kropp. Till slut iagnade jag mig. Jag satt framför en stockvelbrasa. Den klerade som glas, — jag kände mig varm. Jag är en sån gammal kändsmänniska, och *St. Kilda har styrmt.*

St. Kilda. Ett av mina första stormråg försök att hämta ett pennkast hade gått denna ö, — minns där en strof, som jag inte har börjat skänkas för ännu:

"Där sitta stormfågeln
Vad vi bröt mot mullrande orkanen —
Där häckar den isgrå fågeln Mallemok.
Där uppgifter litanen om TRAN,
speld av eviga stormars utfälgar."

Ty, när jag talar om St. Kilda, måste jag tala om mig själv, — det är min själ ö.

När jag i fåfängans självhävande stormstunder har drömt om ett ex libris har jag läst den isgrå Mallemok hicka på denna ö, omgivnen av en gloria kretsande havsvall. Upp i kortes kant har jag i tanken skrivit St. Kilda med Gaelsiska ord. Detta ex libris kommer väl aldrig till stånd, då det ju inte är världsviktigt. Men så, är det ändå inte en rätt vacker tanken i Utopia?

Om du skall ni få höra vad St. Kilda är. St. Kilda reser sig mörk, vittstrimmig av ålderligt, ut i Väst-Hebriderna. Tillis för några år sedan var St. Kildans norra halvklöstra mest besökta häckningsö.

Det kom ihavets stormkung Mallemok, dit kommo de flesta av nord-Atlantens mäsar och trutar. Ja, havets skrånande suror lära ibland ha kommit dit ändå från Tjelljuskän.

Men så ett år blev det omöglig. Man talade om att så många stormfåglar som rimligtvis kunde få plats hade sökt sig till fågelgeret Karlorudst, långt uppe vid det isgrå Grönländ.

Detta står inte i några böcker. En och annan sjöman, som åskakar att stå återut och mata sjöfåglarna, vet det. En och annan ishavsfågelman, som i natt smyger med skjutning uppe kring Lofoten, vet det. Och framför allt vet St. Kildas tvåhundra människliga innevånare det, — ty deras bröd var fågelgött, deras penning var silvertrutsen dun.

Som sagt, nu är St. Kilda utrymt. Engelska parlamentet ansåg i ett ljusst ögonblick, att denna uppost borde dras tillbaka.

Visst häckar ännu några tiotus tusen trutar, suror och mallemokar på ön, men det är ändå intet så mycket att St. Kildas folk ansåg sig kunna leva kvar därute.

Detta är ju också en konstiga fråga: St. Kilda har varit bebodd under ett tusen år. Innevånarna tala inte engelska. De tala St. Kildas gaelsiska. Deras ordförändrar var cirka ettthundratusettio ord. Alltså ett mycket fåordigt folk.

Deras hus voro byggda av jord och torv. De skäde en gammal ras av gaeliskt korn på de klippodlingar de göddat med Mallemokus träck. De eldade sina hus med den gaeliska torven (fåderstovan). På andra öar i Hebriderna är lukten av denna torv-öv svarar för att den hemmaväns gaeliska chevioten är likta.

St. Kilda hade också, till för ett tiotal år sedan, några cheviotkyttar igång. Men fåren voro svåra att uppfostra. Mallemok hade utögon.

Under kriget lär man ha rekryterat ett halvt tjog soldater från ön. De lära ha staput i Flandern tillsammans med skrytsamma högländare och ordsvamlade Loup-ockockeys. 170 ord.

Nu är St. Kilda utrymt. En halv miljon sigor och trutar ha väntat människorna av med ett år.

St. Kilda, millioner fåglar, storm, köld, torvbit, fågellykt, nöd, 170 ord.
Harry Martinson.

Från min Hitler-tid

Den tyska författarinnan Paula Schlier beskriver i sin bok, *Petras dagbok* (Brenner, Innsbruck) bl. a. sitt arbete som stenograf på en av Hitlerpartiets tidningsredaktioner. Skildringen är en god illustration till de dagsaktuella händelserna i Tyskland. Vi återger i det följande några brottstycken.

När jag kommer upp på redaktionen om morgnarna kl. åtta är aldrig någon där utom ett par springpojkar och några små flickor, som sopa golvet. Mellan öron och tio, alltefter rang och värdighet komma redaktörerna. De är nästan alla unga, verka beymmerligt konturlösa och obeständiga och tyckas aldrig ha sovit ut. Bakom alla sinnesstämningar som fritt visas upp, vrede och uppspennhet och »fosterlandskärlek» är det en enda sak man gömmer, nervositet. Det är bara chefredaktören, en tysk-balt, aristokratisk och ironisk, som uppträder mera överbärvat, han är rörelsens förnämsta teoretiska begåvning. Och så herr E., Hitlers adjutant, en snarstucken, okunnig och naiv pojke.

Överhuvudet taget var det första som slog mig här — som jag visserligen hade väntat mig men inte i en så hög grad — det genomgående drag av barnslighet, som utmärkte alla dessa människor, deras tidningsstankar och hela deras ide. Från första ögonblicket jag såg E. förstod jag att dessa människors sätt att driva politik, genom att smickra folkets allra grövsta instinkter, inte beror på onda avsikter men på en kolossal, barnslig dumbet. På dem kan man verkligen använda Beyliss ord att det är förstånligt, som gör mistången, aldrig hjärtat. Eftersom jag förstod detta, och kan förutsätta att de mena ärligt, att det är deras oförstånd som hindrar dem att fatta hur vanskinnigt deras förhållande är, så tänker jag inte bli ovinn med dem. Men jag kommer säkert ofta att tappa min modret och känna mig främmande ibland dem. För övrigt, en marksinkfärriska tro de inte om att kunna fatta nationalsocialismens väsen och innebörd och därför komma de att tro att jag är oförklarlig. Om jag hade en högre ställning vore det en annan sak, då skulle de nog bli uppmärksamma och försöka slå ned på mina åsikter. Ty alla människor som inte är »patrotier» anses här — liksom i hela det nuvarande borgerliga Tyskland förresten — inte bara som idioter utan också som obehöriga.

»Revolutionen». Kl. 6 på kvällen fick jag bud att infinna mig på redaktionen. De flesta av en nattupplaga skulle ges ut av tidningen. Jag gick dit, på bordet låg ett fuktigt papper: »Den tyska nationalregeringen har proklamerat i Bürgerbräu keller. Novemberförbytarnas regering i Berlin är avsatt!»

Redaktörerna uppförde sig som om de varit tokiga. De hade röda öron och bleka eller upphettade ansikten. Gamle Sts röst var så gäll att den slog över särskilt när han telefonerade. Redaktör W. gestikulerade med en revolver, hotade att hänga alla sina motståndare och förklarade att han för länge sedan hade vetat om revolutionen, fast han iakttagit o-brottslig tystnad. Allavoro påverka-ka av sprit och bordet voro klädda av utspilda drycker. Man hämtade mera vin och delikatesser, höjde glasen till den nya statens välgång och började med halvkvävd röst

diktera artiklar för »den nya tidens» första tidning. Det var förresten mest gamle S. som skrev. De andra före hela natten i sina bilar fram och tillbaka mellan Bürgerbräu keller och »Etappens» redaktion. Gamle St. gick av och an i rummet i sin gamla utslitna österrikiska uniform och med fuktiga, blinkande ögon. Han slet i sitt vjta hår och kunde inte samla sina tankar i sin översvallande glädje. Antligen sade han med darrande röst: Kära barn, skriv nu bara: Tyskland vaknar ur sin hemiska feberdröm, en ny stor tid blyter fram ur molnen i stråländiga glans, natten ljusnar, det blir dag, symbolen för Tysklands makt och åra höjer sig åter, den stolta örnen...

Jag skrey hela natten åt gamle hr. St. och tog telefonen, som opphörligt ringde. Underligt nog visste både Nürnberg, Stuttgart, Augsburg om vad som hänt i München. De gladdes och höllö sina stormtrupper marschfärdiga. Kl. 11 kom chefredaktören med den första rapporten över Hitlers och Ludendorffs tal i Bürgerbräu keller. Han läste med dånande stämma. — »Ebert förklarar av-satt. Bayersk nationalregering i München. En tysk nationalarmé ställs upp. Marschen går mot Babylon, det syndiga Berlin.» Rasande bifall.

Vid middagstid nästa dag rådde en otrolig förvirring. De flesta trodde ännu att revolutionen lyckats och väntade i varje ögonblick att stormtrupperna skulle anträda marschen mot norr, mot Sachsen. Männan hade lämnat sina hem tidigt på morgonen, bevapnade,

de hade inte kommit tillbaka vid middagstid och hustrurna väste inte vart de tagit vägen — Var är min man, var är min son, vi ha hört musik, går man redan mot fienden? ropade de.

När klockan blev två var ångsten redan otäckligt för de bortdragna. Klockan fyra hade kvinnorna hunnit få underrättelser, att sonen, maken, brodern sårats eller dödade. Många timmar, långt in på natten, snyfnade den ena kvinnostämman efter den andra genom telefonen i mitt öra. Det är kanske många som aldrig ha hört en gråtande röst av telefonen. Men denna klagan av otaliga kvinnor lät som om telefonen själv förvändrats till en gråtande stämma, som om gråten funnes i rummet, som om förtyvlat i egen gestalt stod bakom telefonen och lät alla mödrars smärta strömma ut över världen. Det röda ljuset, det gröna, det gula, alla betydde ny djup smärta. Jag stridade på det röda ljuset och vågade inte längre ta telefonen i min hand för att svara: E r s o n är d ö d. — Men det röda ljuset slocknade inte, det flammade och fordrade. E r s o n är d ö d. Det röda ljuset bleknade för skriket, som skar genom ledningarna.

Först framemot kvällen kom den officiella dödslistan: aderton torra namn. Vi kände dem alla och för varje uppräknat namn stoc-kade sig hjärtat i bröstet. Det var så många av de döda som varit här ännu i går, som kände sig som hjältar och fäktade med revolver...

Lösnummer av Tidevarvet

- finnes att köpa i cigarraffärerna vid:
- STADEN MELLAN BERNA
Järntorget 83.
Slussplan 9.
Västerlånggatan 12.
- NORRMALM.
Arsenalsgatan 1.
Arsenalsgatan 3.
Beridarbansgatan 12.
Birger Jarisgatan 90.
Brunkebergstorg 9.
Dalagatan 39.
Drottningstgatan 79.
Döbelingsgatan 60.
Hagagatan 50.
Ingemarsgatan 6.
Kammakaregatan 27.
Karlsbergsgatan 52.
Klarabergsgatan 33.
Klara Nora Kyrkogata 24.
Mästersamuelsgatan 13.
Mästersamuelsgatan 35.
Observatoriegatan 2.
Odengatan 72.
Odengatan 83.
Odengatan 84.
Oxtorgsgatan 5.
Regeringsgatan 77.
Roslagsgatan 42.
Roslagsgatan 62.
Sigtungatan 15.
Sveavägen 80.
Upplåndsgatan 2.
Upplåndsgatan 2.
Upplåndsgatan 7.
Vasagatan 12.

- SODERMALM.
Erstgatan 20.
Erstgatan 24.
Folkungagatan 76.
Folkungagatan 108.
Götgatan 9.
Götgatan 49.
Götgatan 69.
Götgatan 97.
Hornsgatan 28.
Hornsgatan 39.
Hornsgatan 100.
Hornsgatan 100.
Högalidsgatan 48.
Högalidsgatan 54 B.
Mosebacketorg 16—18.
Nytorgsgatan 24.
Rensjärnsgatan 28.
Skånegatan 18.
Skånegatan 55.
S:t Paulsgatan 6.
S:t Paulsgatan 17.
Södermannagatan 38.
Timmermansgatan 12.
Timmermansgatan 38.
Åsögatan 154.
- KUNGS HOLMEN.
Bergsgatan 23.
Hantverkaregatan 8.
Kungsholmstorg 14.
Scheelegatan 17.
S:t Eriksgatan 10.
S:t Eriksgatan 89.
- Allmänna Tjänstkontoret, Regeringsgatan 26.
Dagens Nyheter, Stureplan.
Stockholms-Tidningens filialkontor:
Kungsbron 11.
Hornsgatan 13—15.
Odengatan 91.
Stureplan 6.

Råd och Rön

Badinrättningen
Telefon n:o. 330 56
... 48 67.

Badinrättningen
Södermalms 1 Vält. o. Badinrättning
Balgatagatan 4.
Folkungatan 107a.

Twättinrättningen
Tel. n:o. 336 30
... 15735

Hem-bryggeriet
Pilenor, Vatten
O. Låskedrycker
REKOMMENDERAS
Helenborgsg. 15 (Tel. S. 370 45/6)

Percy Flucka
Kaffe, kaka, smörgåsar
Kungsholms 14
PERCY FLUCKA Co.

Bagarstugan
Grahamsskorpor
limpor
oövertråffade.
HORNSGATAN 37
Tel. S. 70 00
FOLKUNGAGATAN 65
Tel. S. 73 37.

TIDEVARVET

REDAKTION:
Telefon N. 48 42. Mottagningstid 10—12.

EXPEDITION:
Telefon 182 43
Kontorvärd kl. 10—12 f. m. 1—4 e. m. Postgiron 1544.

PRENUMERATIONSPRIS:
För helte kr. 5.—, halvkr. kr. 3.50, kvartal kr. 2.—. Lösnummer 15 öre.

ANNONSPRIS:
I text 20 öre per millimeter.

Stockholm 1930
Wahlstedts Tryckeri Aktiebolag
Storgatan 23